

FRANCESCO GUICCIARDINI

AUTOAPĂRAREA
UNUI OM POLITIC

Traducere și note
de Smaranda Bratu Elian

Cronologie
de Corina Anton

Cu o prefață
de Gian Mario Anselmi

HUMANITAS

CUPRINS

PREFAȚĂ	
de Gian Mario Anselmi	5
CRONOLOGIE	
de Corina Anton	15
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	
de Smaranda Bratu Elian	25

AUTODIFESA DI UN POLITICO AUTOAPĂRAREA UNUI OM POLITIC

Consolatoria	30
<i>Consolatoria</i>	31
Oratio accusatoria	82
<i>Oratio accusatoria</i>	83
Defensoria contra precedentem	190
<i>Defensoria contra precedentem</i>	191
NOTE	259

AUTODIFESA DI UN POLITICO

AUTOAPĂRAREA UNUI OM POLITIC

Consolatoria

Fatta di settembre 1527 a Finocchieto,
tempore pestis.

Io non mi maraviglio, Francesco, benché io ti conosca di animo fermo e virile, che tu ti truovi ripieno di grandissimo dispiacere, perché sono concorsi in uno tempo medesimo troppi accidenti a perturbarti; né è solo la roba in che tu patisci, ma di più la grandezza, la dignità, e quello che io credo che ti pesi sopra tutte le cose, l' onore. Hai per la ruina del pontefice perduto la presidenza di Romagna, luogo che ti dava grandissima utilità e tanta riputazione, che ogni uomo grande e nato in maggiore grado che privato, se ne sarebbe onorato; hai perduto uno pontefice che t' aveva singulare affezione, ma molto maggiore confidenza, e che voleva che ordinariamente tu stessi apresso a lui e consigliassi e trattassi tutte le faccende importante e segrete dello stato, e ne' tempi della guerra t' aveva proposto a eserciti con tanta autorità che maggiore non aveva riservata a sé. Donde oltre a consumare el tempo in cose onorevoli e che dilettono la natura tua, eri venuto e ti saresti conservato in notizia e riputazione apresso a tutti e' principi cristiani, e per tutta Italia cognosciuto e stimato tanto, che tanto non credo che tu avessi non dico mai sperato ma neanche ardito di desiderare. E da questa grandezza e riputazione ti venivano in mano grossissime facultà, lecitamente, onoratamente e senza offesa o dispiacere di persona; e quello io so che tu stimavi assai, vedervi aperta la via di collocare nella tua patria le tue figliuole con migliori e più onorati partiti che vi

*Consolatoria*¹

Așternută în septembrie 1527 la Finocchieto,
în vremea ciumei

Francesco, cu toate că te știi om hotărât și bărbătos, nu mă miră că acum încerci o mare supărare, pentru că prea multe întâmplări care te tulbură au năvălit în același timp peste tine; și nu e vorba doar de avuția ta, ci mai ales de renumele, de demnitatea și, ceea ce cred că pentru tine atârnă mai greu decât orice altceva, de onoarea ta. Odată cu înfrângerea papei² ai pierdut³ conducerea Romagnei, ținut care îți aducea multă agonisală și o asemenea reputație, încât i-ar fi făcut cinste oricărui ins de vază și de neam mai mare decât cetățeanul obișnuit; ai pierdut un papă care avea nu doar o deosebită afecțiune pentru tine, ci încă o și mai mare încredere și care dorea să te aibă neconținut aproape ca să-l sfătuiești și să te ocupi de toate treburile importante și secrete ale statului, iar în timp de război, te-a pus în fruntea armatelor, dându-ți o asemenea autoritate, încât nu era mai prejos de a lui. Drept care, în afara faptului că-ți petreceai timpul cu lucruri însemnate și plăcute firii tale, mai ajunseseși să fi cunoscut și prețuit și de toți principii creștini și vestit și stimat în toată Italia cum nu cred că speraseși vreodată, ba nici nu îndrăzniseși, cred, să dorești. Iar asemenea renume și măreție ți-au atras, potrivit legii și în chip cinstit, mari venituri, fără supărarea sau nemulțumirea nimănui; în plus, ceea ce știi că socoteai foarte important, găsiseseși calea de a le rostui pe amândouă ficele tale în patria ta prin cele mai bune și mai onorate partide. Iar

fussino. Le quali perdite, in sé grandissime, fa ancora maggiore la causa per la quale tu l' hai perdute; perché non morte naturale del papa, non impedimento sopravvenuto alla persona tua, non caso ordinario o che prima si fussi potuto pensare, t' ha tolto tanto grado, ma uno accidente atroce e miserabile, sendo quello povero e misero principe così infelicemente diventato prigionie degli spagnuoli. In che bisogna che non solo ti offenda el danno tuo, ma forse non manco quello di Italia e di tutto el mondo; non solo lo interesse tuo, ma la compassione di quello infelice signore col quale hai grandissima obbligazione, e per gli utili e per gli onori grandissimi che t' ha fatto, ma molto più per la fede eccessiva che ha avuto in te, per la quale t' ha tante volte posto in mano tutto lo stato suo, non ostante che tu non gli fussi né parente, né ne' tempi infelici di casa sua gli avessi serviti ed obligatili in cosa alcuna.

Ed in questo oltre al dispiacere che tu senti di tanta sua miseria, credo ti molesti non poco el ricordarti che la deliberazione del pigliare la guerra dalla quale sono nati tutti e' suoi mali, fu ancora consigliata e riscaldata da te: in modo che non meno ti debba muovere el parerti che anche tu n' abbia dato qualche causa, che faccia lo effetto stesso di tanta ruina; e se pure tu non avessi perduto altro che questi accidenti dipendenti dal papato, credo che pure li tollereresti assai commodamente, considerando che erano cose avventizie e non naturali tue. Ma quando io veggio che tu sei percosso si può dire nel tuo proprio, ed in quello che dipende dalla patria tua, non posso credere che el dispiacere tuo non sia infinito; perché io veggio che con grandissima iniquità ti è stata posta una gravezza di qualità che le facultà tue non la possono portare; e se si metterà in uso qualche volta, bisogna o che pagandola tu impoverisca, o che non la volendo pagare tu perda per modo di parlare la civiltà e forse la patria, donde oltre alli altri incomodi ti si diffulta mirabilmente el maritare delle figliuole, cosa tanto stimata da

aceste pierderi, foarte mari în sine, sporesc și pricina din care le-ai pierdut; deoarece toate astea ți-au fost luate nu prin moartea papei, nu printr-un neajuns survenit ție, nu dintr-o întâmplare obișnuită la care te-ai fi putut gândi dinainte, ci datorită unui fapt cumplit și rușinos, precum și fiindcă, din nefericire, acel sărman principe⁴ a fost făcut ostatic de spanioli. Astfel încât ceea ce te amărăște nu poate fi numai necazul tău, ci nu mai puțin cel al Italiei și al întregii lumi; nu doar interesul tău, ci și compasiunea pentru acel principe nefericit față de care ai o foarte mare obligație atât pentru binefacerile și onorurile nemăsurate cu care te-a blagoslovit, cât mai ales pentru încrederea nemăsurată pe care a avut-o în tine, prin care de atâtea ori ți-a încredințat ție statul, deși nu-i erai nici rudă, nici nu-i slujiseși ori ajutaseși în vreun fel familia în vremurile ei de restriște.

Dar cred că, dincolo de amărăciunea pe care ți-o pricinuieste nefericirea sa, încă mai mult te roade că-ți amintești că hotărârea de a porni războiul, de la care s-au tras toate nenorocirile, a venit în urma sfatului și a insistențelor tale: astfel că nu mai puțin trebuie să te macine gândul că într-o anume măsură și tu ai fost pricina nenorocirii lui; iar de n-ai fi pierdut decât acele lucruri ce depindeau de papă, cred că le-ai îndura mult mai ușor lipsa, socotind că erau vremelnice și nu neapărat ale tale. Dar văzând că ești rănit, aș zice, în chiar ființa ta și în ceea ce ține de patria ta, nu mă îndoiesc că nefericirea ta e nemăsurată; fiindcă văd că în chip mișelesc ți-a fost pusă în cârcă o acuzație mai mare decât pot duce puterile tale; iar dacă ea va produce uneori urmări, tu, fie plătind-o, vei săraci, fie, nevrând să o plătești, ți-ai pierde într-un fel drepturile cetățenești și poate chiar și patria, de aici decurgând și alte neajunsuri care te-ar împiedica cu prisosință să-ți măriți fetele, lucru la care ții atât de mult, căci

te, ed in modo che quelli medesimi che altra volta l' hanno dimandate, offerendole ora tu loro, le rifiuteranno.

Veggio che per li umori che ora possono nella città tu ti truovi escluso da tutto el governo, e con poca speranza che questi romori, causati da errore o da malignità, s' abbino a purgare presto come molti credono; in modo che da uno estremo eccessivo di onori, di riputazione, di faccende grandissime e di notizia universale in che tu eri, ti truovi precipitato subito in uno altro estremo di uno vivere ozioso, abietto, privatissimo, senza dignità, senza faccende, inferiore nella tua città a ogni piccolo cittadino, e di sorte che non che altro, credo ti vergogni quando passano per questa forestieri che t' hanno visto in tanta grandezza, ed ora intendono che tu sia ridotto in grado sì basso e sì infelice. Né è di poco momento li inimici, che per volere fare el debito e per volere servire fedelmente al tuo padrone e soddisfare all' onore tuo, tu ti hai fatti in molti luoghi di Italia, grandi e di qualità da poterti nuocere in molte occasione, massime se la necessità ti constringnessi a andare fuora, dove non puoi andare più con guardie e con armati come hai fatto per el passato; in modo che della grandezza ed autorità che hai avuto, ti è restato el pericolo, e ti è restato quasi per necessità uno modo di vivere di più spesa che non conviene al grado presente ed alle facultà che tu hai.

Ma oltre a tutti e' dispiaceri detti di sopra, che certo sono grandi, perché io so quanto conto tu hai sempre tenuto dell' onore, e quanto per questo ti sei sempre conservato integro ed astinente della roba di altri, e procurate con tutte le opere ed azioni tue avere buono nome; perché io so quanto sempre hai amato la patria, e quanto capitale hai sempre fatto di avervi drento buona grazia e buona fama, e per questa cagione le grandezze e maneggi tuoi non mai t' hanno potuto spiccare da pensieri e dimostrazione di cittadino; sono certissimo che quello che ti duole insino al cuore, quello che ti cava l' anima, è el vedere che senza alcuno fondamento di verità, senza alcuna

oferind fetele acelorași care odinioară le ceruseră, acum ei le vor refuza.

Văd că, ținând cont de cum bate acum vântul în cetate, tu ești înlăturat cu totul de la cârmuire și mică e speranța ca zvonurile, fie ele iscate din necunoaștere sau din răutate, să înceteze prea curând, cum cred mulți; astfel că, de la onorurile nemăsurate, de la sarcinile excepționale și de la reputația și renumele universal de care aveai parte, ești aruncat dintr-odată în cealaltă extremă, într-o viață fără rost, înjosoare, săracă, lipsită de demnitate, de preocupări utile, tu ajungând în cetatea ta mai prejos decât ultimul cetățean, astfel încât cred că, dacă nu altceva, când trec prin ea străini care te-au cunoscut în glorie și văd cât de jos ai decăzut și cât ești de nefericit, te cuprinde rușinea. Nu mai vorbesc de dușmanii pe care, ținând tu să-ți faci datoria, să-ți slujești cu credință stăpânul și să-ți păstrezi onoarea, și i-ai făcut în atâtea părți ale Italiei; sunt dușmani însemnați care îți pot face rău în atâtea situații, mai ales dacă ai fi nevoit să ieși din oraș, acum când nu mai ai gardă personală înarmată cum aveai în trecut; așa încât din măreția și autoritatea din trecut ți-a rămas numai primejdia, și, de voie de nevoie, un trai care acum e mai costisitor decât se potrivește stării tale actuale și averii pe care o mai ai.

Dar dincolo de toate necazurile pomenite, care sunt neîndoielnic mari – fiindcă știi cât de mult ai ținut întotdeauna la onoare, și cum, pentru ea, ai rămas mereu integru, nerâvnind la bunurile altora, și cum te-ai îngrijit ca prin toate faptele tale să-ți păstrezi bunul nume; și pentru că știi cât de mult ți-ai iubit întotdeauna patria, și cum te-ai străduit să ai parte de bunăvoința tuturor și să-ți păzești renumele, iar pentru asta funcțiile tale înalte și lucrarea ta nu te-au îndepărtat niciodată de preocupările și datoria de bun cetățean – sunt cât se poate de sigur că acum ceea ce te doare în adâncul sufletului și îți sfășie inima este să vezi că fără nici un temei, fără

cagione, fu sparsa voce sì universale che tu abbi in questa guerra rubato e' danari pubblici, che tu abbia per avarizia o per malignità permesso che e' soldati facciano tanti danni in questo contado, che tu sia di animo tirannico ed inimico della libertà della città. La quale opinione non solo si è dimostrata con le parole, ma molto più con le opere, poi che in questa distribuzione della gravezza, e nelle elezione de' venti che avessino a prestare, sei stato messo al paragone o di persone vili e di nessuno rispetto, o di uomini corruttibili, usurpatori e di pessima fama. E così in luogo di quello buono nome e quella fama e benevolenzia singulare di integrità, di modestia e di amatore de' populi, che tu con tante fatiche e pericoli hai acquistato nelle provincie forestiere, ora nella patria tua alla quale sempre hai avuto la mira, ti truovi in concetto di animo non integro, non bene composto, né moderato, né amatore de' commodi pubblici.

Quando io mi ricordo di queste cose e considero quanto torto ti sia fatto, e quanto male siano ricognosciute le tue buone opere, così mi aiuti Dio come per lo amore che io ti porto, io ho dolore, non voglio dire eguale al tuo, ma certo come sentirei di cose proprie che mi pesassino assai; e lo mostrerei con l' effetto se, benché con mia grandissima incomodità, io potessi fare opera alcuna che in qualche parte ti alleggerissi la causa di tanti dispiaceri. Ma poi che io non posso fare questo, mi sforzerò almanco con le parole darti quella medicina o quello lenitivo che io saprò; non perché io non intenda non potere né sapere dire cosa che tu meglio di me non conosca, ma per fare lo officio dell' amico almeno con la buona volontà. se non potrò o non saprò con gli effetti.

E' dispiaceri che tu hai sono senza dubbio grandissimi, e potentissime le ragioni che ti fanno risentire; ma non sono, se tu bene consideri, alla fine minore quelle donde ha a nascere el conforto e la consolazione tua; dico ancora quelle che sono facilmente capace al senso degli uomini, né aliene dal vivere

un dram de adevăr, s-a dus vestea că în acest război tu ai furat bani publici, că tu, din lăcomie sau răutate, ai îngăduit ca soldații să facă atâtea rele în acest ținut, că ești un tiran și un dușman al libertății cetății. Iar această părere s-a arătat nu doar prin vorbe, ci încă și mai mult prin fapte, căci în această împărțire a responsabilității și în alegerea celor douăzeci chemați să judece, ai fost asemuit cu ticăloșii, cu corupții, cu uzurpatorii, cu cei nedemni de respect sau cu reputație nespuse de proastă. Astfel că, în loc de un nume bun și de faima și deosebita stimă pentru integritatea, modestia și dragostea ta de popor, pe care cu atâta trudă și atâtea primejdii le-ai dobândit în ținuturi străine, acum, în patria ta, care a fost mereu ținta ta, te trezești că ești socotit un ins neîntreg la minte, greșit alcătuit, necunoscând dreapta măsură și nesocotind binele public.

Când îmi amintesc toate astea și socotesc ce nedreptate ți s-a făcut și cât rău însoțește faptele tale bune, eu, cu voia lui Dumnezeu și din dragostea ce ți-o port, sufăr, nu spun tot atât cât tine, dar cu siguranță la fel cum m-ar durea necazurile mele; și ți-aș arăta-o cu fapte dacă, în pofida marilor neajunsuri pe care ele mi le-ar prilejui, aș putea face ceva, orice, care să-ți micșoreze cât de cât pricina atâtor neplăceri. Dar cum nu pot face asta, mă voi strădui ca măcar cuvintele mele să-ți aducă leacul sau alinarea de care fi-voi eu în stare; și nu pentru că n-aș înțelege că eu nu pot și nici nu știu să rostesc ceva ce tu cunoști oricum mai bine decât mine, ci pentru ca, neputând sau neștiind eu s-o fac cu fapta, măcar să-ți fiu aproape ca prieten.

Necazurile pe care le ai tu acum sunt fără îndoială uriașe, și strașnice sunt motivele care te fac să suferi; dar dacă te gândești bine, nu sunt mai mari decât ceea ce ar trebui să-ți aducă alinare și împăcare; vorbesc de ceea ce e la îndemâna oamenilor, de cele ce nu sunt străine de viața noastră obișnuită, de zi